

A CD-ROM – előbb-utóbb Cseh-Szlovákiában is

A cseh és szlovák szakemberek egyelőre a szakirodalom, a mind több prospektus és az informatikai vásárokon való részvétel közvetítésével figyelik a CD-ROM tüneményesen gyors térhódítását (1988-hoz képest több mint 200%-os növekedését). Különösen a CD-ROM és az online használatában bekövetkező differenciálódás, tehát az érdekli őket, hogy mire és mikor jobb, gazdaságosabb az egyik, mint a másik.

A legfontosabb jellemzők (az adatok aktualizálása, költségtényezők, eszköz igény, keresési idők, installálás, felkészítés a használatra) mentén elvégzett összehasonlítások nyomán úgy tűnik, hogy a CD-ROM meghonosítására a nyilvános könyvtári környezet a legkedvezőbb (a tömeges használat, az önálló keresési lehetőség következtében). Itt is a kisebb adattárak (katalógusok, faktografikus adatbankok) a legnépszerűbbek. Ezzel szemben a kereskedelmi adatbázisok és a nagy adatbankok használá-

tára továbbra is az online a legalkalmasabb (a naprakészség és az egyszerre több adatbázisban való keresési lehetőség következtében).

A CD-ROM-mal kapcsolatos csehszlovák elképzelések két irányba futnak. Egyrészt az online használatát ott kívánják CD-ROM-mal felváltani, ahol az utóbbi előnyösebb az előbbinél (e tekintetben az adatátviteli hálózat korszerűtlensége is szempont). Másrészt – különösen a több adatbázis közös lemezen való kibocsátási lehetőségére és a kevésbé nagy adatbázisok "közönségszeretetére" gondolva – a CD-ROM termékek gyártását is meg akarják szervezni. Ebbe a irányba bizonyos előkészítő munkák is megindultak.

/NEDVĚD, M.: Některé problémy spojené s využitím CD-ROM na informačních pracovištích. – Technická knihovna, 34. köt. 9. sz. 1990. p. 263–268./

(Futala Tibor)

Az információs társadalomra való áttérés kilátásai északi szomszédságunkban

A *Československá Informatika* 1990. évi 4. és 6. számában két cikket közöl az információs társadalom témaköréből. Ezt követően – a 10. számban – pedig arra volt kíváncsi: mit szól a szóban forgó cikkek fejtegetéseivel hat neves hazai információs szakember.

Az első cikk azokat a fejleményeket mutatja be, amelyek nyomán az 50-es években még csak poszt-indusztriálisnak emlegetett nyugati társadalmakat a 80-as évek óta joggal illetjük információs (esetként: elektronikus vagy ökológiai) jelzővel.

Az 50-es évek posztindusztriális jelzője a társadalmaknak az anyagi termelés szférájától való "elfordulása" révén adódott. Ám akkor még nem volt világos, hogy mi az ún. harmadik – a szolgáltatási – szektor növekedésének az oka és lényege. Tulajdonképpen a 201 gazdasági ágazatban 440 foglalkozást "információval kapcsolatosnak" azonosító Marc Porat-nak köszönhető, hogy ez a talány megoldódott. Az ő osztályozásával lehetett kideríteni, hogy az USA munkaerőalapjának 45,8%-át már a 80-as évek elején az információs szektor foglalkoztatta. Ugyanakkor a többi fejlett országban ez a foglalkoztatási arány 30–40% között mozgott, miközben az évi bruttó nemzeti össztermék 30–50%-a ugyancsak ebből a szektorból származott.

Azóta a fejlődés az információs technológiák és a kommunikációs eszközök soha nem tapasztalt ütemű tökéletesedése következtében még meredekebbé vált. Ezek az új lehetőségek korántsem csak az emberi kapacitásokat erősítik meg, hanem – s ez az,

ami igazán lényeges – az emberi társadalom információs tartalmát és érzékelését is megváltoztatják.

A legradikálisabb változások – természetesen – a gazdaságban következtek be, ott is főként az azonnali információátvitelt lehetővé tevő távközlési műhol-dak megjelenésének pillanatában.

Az, hogy a gazdaságban az információ vált a legfontosabb és folyvást megújuló erőforrássá, lehetővé tette a vállalkozások soha nem látott felvirágzását. E trendről számos új cég-vállalat létrejötte tanúskodik (pl. az USA-ban az Intel Corporation). Lehetnek és ténylegesen vannak is a teljesen nyitott információátvitelnek negatív következményei is (pl. az 1988. évi "fekete csütörtök" okai a New York-i tőzsdén erre vezethetők vissza).

A tárgyalt fejlemények mindenképpen emberi megrázkódtatásokat vonnak maguk után. E tekintetben a képzés egész rendszerét át kell szervezni, mégpedig az ún. információs probléma mélyebb megértése, azaz előnyeinek minél intenzívebb kihasználása, illetve lehetséges hátrányainak minél körültekintőbb kiküszöbölése jegyében. Az információ értékének és kommunikálhatóságának ténye folytán a korszerű szemléletnek az információt nem szabad az anyagi és energetikai folyamatok valamiféle kísérő jelenségeként kezelnie, hanem annak, ami valójában: a társadalmi fejlődés legjelentősebb erőforrásának.

Úgy tűnik, hogy a fejlett nyugati társadalmakban az információ és az információ kommunikálhatósága keltette kihívásoknak mindinkább meg tudnak felelni,

amihez egyfelől a szabad piac, másfelől pedig a demokratikus berendezkedés biztosítja a feltételeket.

Ezzel szemben – s ez az említett második cikk témája – Csehszlovákiában (és a keleti tömb többi országában) nem sikerült a számítógépesítés és a telekommunikáció fejlődése által felvetődött információs problémát megfelelően kezelni, még kevésbé megoldani. Ennek oka részint a probléma hibás (diffúz modellel való) metodikai megközelítése volt, részint pedig az, hogy téves képzetek voltak forgalomban az információ és a kommunikáció társadalmi szerepéről (információelzárás, dezinformálás, kivételezés az információkhoz való hozzáférésben stb.). Mindez a korántsem olcsó megoldási kísérleteket a feje tetejére állította, és gyakorlatilag kudarcra kárhoztatta. Ez nem is lehetett másként, hiszen az országban sem szabad piac, sem demokrácia nem volt. E cikk konklúziója pedig a következő: "Csehszlovákia olyan állam, amely nem bővelkedik természeti kincsekben, s ezért igen gyorsan el kellene sajátítania a megújítható erőforráson, azaz az információn alapuló társadalmak alapvető elveit. Jó néhány évvel ezelőtt Japán is tudatosította hasonló helyzetét, s íme: az említett stratégia eredményei ott felettébb attraktívan mutatkoznak meg. Csehszlovákia számára ugyan csak ez a gyakorlatilag egyetlen út jogosít fel arra a reményre, hogy az ország visszatér Európa fejlett országainak táborába. Ez korántsem csak a gazdaság rekonstrukcióját illetően hatalmas esély, hanem – hasonló arányban – a társadalom politikai és szociális szférájának rekonstrukcióját illetően is."

Az ismertetett két cikk "magasröptűségéhez" képest a hat hazai szakemberhez intézett körkérdésekre kapott válaszokra túlnyomórészt a "hétköznapok sarában való tipródás" volt a jellemző, azaz – talán az orvostudományi és az építésügyi információs szakember kivételével – a megkérdezettek a jelenlegi tudományos-műszaki-gazdasági információs rendszer túlélési lehetőségei miatt aggódtak.

Itt az új helyzet pozitívumaira és negatívumaira vonatkozóan közöljük a legteljesebb, mondhatni "leltározó" választ, amelynek egyes elemei a többiben is megtalálhatók. Pozitívumok: a nemzetközi együttmű-

ködési lehetőségek liberalizálódása, a külföldi tapasztalatszerzés lehetősége az önismeret reálisabbá tétele érdekében, lehetőség a valóban globális – nyugati– keleti, északi– déli irányú – információs rendszerek kiépítésére, a modern berendezések beszerezhetősége, a tájékoztatás nyíltá tétele. Negatívumok: finanszírozási nehézségek következtében a fejlődés (remélhetőleg: időleges) lelassulása, hajlam egy másféle egyoldalúságra (az eddigi kizárólagosan keleti orientációt kizárólagosan nyugati váltja fel), a kvalifikált munkaerő elvándorlása jobban fizető helyekre, az intézmények "túllépései" a rendeltetészerű működésben, nem utolsósorban "túlélésük" biztosításának kényszeréből.

A válaszok legbizonytalanabb összetevője a finanszírozás. Noha minden információs intézet igyekszik megkeresni a "kenyérre valót", ám még a legoptimálisabb becslés szerint sem lehet a költségek kétharmadánál többet "megkeresni". Az egyik válasz kétségtelenül elvi alapról indul, amikor azt javasolja, hogy a finanszírozás módjában tegyenek különbséget az alaputatás, a gyógyítás, a képzés és a kultúra, illetve a többi fizetéképes terület információellátásának finanszírozása között. Míg az első csoport finanszírozása továbbra is nemzeti feladat, addig a második a szóban forgó intézmények gazdálkodási kérdése (marketing, propaganda, minőségjavítás stb.).

A Československá informatika azzal zárja a körkérdésekre adott válaszok közlését, hogy reméli: bizonyos idő elteltével az optimistább prognózisok valósulnak meg.

MĚKUTOVÁ, H.: Informační společnost – abstrakce nebo realita? = Československá informatika, 32. köt. 4. sz. 1990. p. 98–101.

MĚKUTOVÁ, H.: Směřujeme k informační společnosti? = Československá informatika, 32. köt. 6. sz. 1990. p. 162–165.

Quo vadis VTEI? = Československá informatika, 32. köt. 10. sz. 1990. p. 298–303./

(Futala Tibor)

Bibliográfiai szolgáltatások és CD-ROM-ra alapozott katalogizáló rendszerek költségeinek összehasonlítása

Ha a könyvtáraknak választaniuk kell katalogizáló rendszerük kialakításakor a kapható bibliográfiai szolgáltatások és CD-ROM adatbázisok használata között, az alábbi tényezőket kell mérlegelniük:

- ▶ az adatbázis mérete és a rekordok típusa;
- ▶ a rekordok minősége;
- ▶ a könyvtár által használt más rendszerek illeszthetősége;

- ▶ milyen jól illeszkedik majd a rendszer a könyvtár működéséhez;
- ▶ a könyvtár forrásmegosztó tevékenységére tett hatás;
- ▶ a szolgáltató fél által kínált műszaki támogatás és oktatás minősége; valamint
- ▶ a költségek.

Mindezek közül a szerző csak a főbb költségte-nyezők vizsgálatával foglalkozik, s egy adatlapot is kínál a költségek összehasonlításához.